

Самур

№ 5 (170) 2005-йисан 24-май

1992-йисан январдилай акъатзава

ЦИЙИВИЛЕР

ВИЛИК ФИН ПАТАЛ

И йикъара Бакуда республикада юхсулвал тИмиларун ва экономика вилик тухун патал Гьукматдин Програма кьилиз акъудунихъ авсиятда конференция хъана. Азербайжан Республикадин президент Илгъам Алиев и мярекатдал Гьукматдин Програма кардик кутур кьве йисан кьене кьазанмишнавай агалкъунрикай рахана. Ада кьейд авурвал, исятда чи республикада юхсулвилдин дережа 9 процент тИмил хъанва. Алатай йисан февралдилай инихъ улкведа 200 агъурдалай виниз цийи кIвалахдин чкаяр ачухарнава. Цинин йисуз сагъибкарриз 200 миллиард манат кредит гун фикирда кьунва. Эхиримжи 10 йисан кьене Европадин талукъ идарайри юхсулвал тИмиларун патал Азербайжандиз 400 миллион евро кьван пулунин такъатар ганва. Цийи кIвалахдин чкаяр ачухарун патал нубатдин кьуд йисуз чи улкведи Дуйньядин Банкунивай 500 миллион доллар кьван пулунин такъатар кьачуда.

ХУЪРУЪН МАЙИШАТДИЗ КУЪМЕК

Хуъруън майишатда кьиле фейи реформаер себб аз Азербайжан гьукматди 1 миллионни 39 агъзур гектар кьван чилер 867 агъзур хизандин ихтиярда вуганва. Гьа и карди хуъруън майишат мадни вилик тухуз куъмек гана. Ина гьасилзавай магьсулрин кьадар 5-11 процент кьван пара хъанва. Цинин йисуз гьукматди лежберриз 100 миллиард манатдин куъмекар гун кьетI авунва. Галай йисуз хуъруън майишат вилик тухун патал бюджетдай 150 миллиард манат пулунин такъатар серфда. 2005 - йисуз узьумлухар кутуниз иллаки фикир гуда. Санлай 800 агъзур гектарда цийи багълар кутада.

“СУВАР” ANS - ДА

Са шумуд йис инлай вилик Бакуда Седакьет Керимовади яратмишай лезгийрин “Сувар” ансамбль гила виринриз сейли хъанва. Алай йисан 12-майди Азербайжандин ANS телеканалдин “Камертон” програмади “Сувар”диз талукъарай телегунгуди и кар мад гьилера субутна. Ансамблдин агалкъунрикай, лезги халкъдин манийрикайни кьуьлдин макъамрикай гайи малуматри, Руслан Пирвердиева, Жамиля Заловади, Жавагьир Абдуловади, Роза Гьажимурадовади, Агьмед Къурбанова лагъай манийри, гьакI “Лезгинка” кьуьлди тамашачияр гьейранарна.

Телегунгудин вахтунда С.Керимовади лезгийрин музыкадикай, медениятдикай, ацукьун - кьарагъуникай маракълу малуматар гана. Цудралди инсанри “Самур” газетдин редакциядиз зенгер авуналди “Сувар” ансамблдин коллективдиз разивал кьалурна. 29 - майди Бакудин Шегьрияран тIварунихъ галай клубда чи машгур ансамблдин чIехи концерт кьиле фида.

ЧIАЛАН МЯРЕКАТ

Алай йисан 18-20 - майди Бакудин Славян Университетдин дараматда “Алай девирдин лингвистикадин месэляяр” тIвар ганвай, дуйньядин халкъарин чIалариз талукъарнавай илимдинни теориядин конференция кьиле фена.

Са шумуд улкведай атанвай алимри мярекатдал чIалан агъадихъ галай месэлярикай веревирдер авуна: чIалан теория, чIалан тарих, чIаларин алакъяр, лексикография, чIал ва меденият, переводдин месэляяр.

Конференцидал лезгийрин тIвар - ван авай алим профессор Ярала Яралиев “Миной (пелазги) кьхинрин чIал” темадай рахана.

ГЪЕЙДАР АЛИЕВАН БАГЪ

Вире дуйньядиз сейли сиясатчи, аслу тушир Азербайжан вилик тухун патал лугъуз тежедай кьван чIехи крар кьилиз акъудай Гьейдар Алиеван экуь кьамат халкъдин рикIе гьамишалахъ аз амукьда. “Чи республика гзаф миллетар авай улкве я, им чи республикадин тафаватлувал я, чи милли нямет я, виридан нямет я. Чна идалди дамахзава ва и тафаватлувал хвена кIанзава” лагъай регьбер ара датIана чпин миллетдилай, чIалалай, диндилай, сиясатдин дуйньякьатIунрилай аслу тушиз республикадин вири ватандашрин ихтиярар хуьз алахънай. 1995 - йисан 20 - февралдиз чи республикадин лезги халкъдин векирихъ галаз

кьиле фейи гьуьрушдал Гьейдар Алиева чи халкъдиз гайи чIехи кьимет вирибурун рикIел хъсандиз алама. 1998 - йисуз президент хьагъунин сечкирихъ авсиятда КцIариз атай ва сечкирихъ галаз гьуьрушмиш хьайи Гьейдар Алиева лагъанай: “КцIарвиар хуси гьуьрметдиз лайихлу инсанар я. Куь тарих кьагьриманвилдин тарих я. Куь тарих аваданламишунин, яратмишунин тарих я. Ватандиз, хайи чилиз, улкведиз вафалувал кьалурунин тарих я”.

Лезгийриз гьа ихьтин кьимет гайи вичиз кцIарвийрини гьамиша икрамзава. Самур поселокда Гь.Алиеван тIварунихъ парк арадал гьана. КцIар шегьбердин чIехи куьчейрикай садаз

регьбердин тIвар гана. Эхиримжи вахтара гьа и куьчеда авай образованидин кIвалахдаррин кIвалин гьенел цийи багъ кутуна, адаз Гьейдар Алиеван тIвар гана. Багъ алай йисан 10-майди, Гьейдар Алиев дидедиз хьайи 82 йис тамам хьайи юкьуз ачухарна.

Алай вахтунда КцIар районди регьбервал гузвай Зуьгьраб Пиримован теклифдалди, райондин вири идарайринни карханайрин куьмекдалди арадиз атанвай цийи багъди санлай 4100 квадратметр кьван чка кьазва. Кьве вацран кьене арадиз гьанвай багъда агъалийриз ял ягьун патал кьулай шартIарни яратмишнава.

“Самур”

ЦИЙИВИЛЕР

ТАВАТАР

Им Бакудин лезги дишегълири и мукъ-вара арадал гъанвай кватгалдин твар я. Адак чи вилик-кылик квай, халкъдин ацукъун-къарагъуникай, медениятдикай веревирдер ийизвай, лезги адетар хуьз алахъзавай, милливал хуьнин кардик чпин пай кутаз кванзавай дишегълир акатзава.

Политикадихъ ваъ, анжах медениятдин месэлайрихъ машгул тир, хайи чални хайи адетар хуьн, чи гележег несил тир аял-риз гузвай тербия, ийизвай таъсир деринди хуьн патал абуруз дидедин чалакай мен-фят хкудин тагъкимарзавай, абурухъ лезги-вилдин делирив къадай къилихар, амалар, хесетар кутаз кванзавай и дишегълирин арада юристар, журналистар, духтурар, муаллимар, бизнесменар, бухгалтерар, студентарни ава.

Вацра садра суфрадихъ ацукъна рик алай манирихъ яб аквала, къуверда, гере-рек тир меслятдални къведа абуру.

Таватриз медениятдин рекъай са бязи кваллахар кылииз акъудиз кванзава. Абуруз сад лагъай мярекат яз, халкъдин арада гъурмет къазанмишнавай "3и хайи эл" твар алай фильмдин презентация кылие тухуз кванзава.

ЖЕГЪИЛРИН МЯРЕКАТ

Лезги жегъилри Бакуда мад са мярекат кылие тухвана. Алай йисан 22-майди абуру "Гуьнай" ресторанда тешкил авуру "Дем" гурлуди хъана. Дем къеардавай жегъилрин рик алай мярекатдиз, адетдиз элкъезва. И гилера демина вишдалай гзаф гадайрини рушари иштиракна. Иниз твар-ван авай лезги спортсменарни атанвай. Жегъилар абурухъ галаз мукъувай таниш хъана Демина са шумуд конкурс кылие фена. Къуьлуьниз ва чалаз талукъ конкурсар иллаки маракълубур тир. Жегъилри "Лезгинка" дал ва маса макъамрал гзаф рик алаз, сересдиз къуьлзавай. Ина "Лезгинка" къуьлуьнин курсарин таъсир, аниз физвай жегъилрин къадар югъ-къандивай пара жезвайди, лезги гадайрини рушари чи къуьлер мадни хъсандиз чириз алахъзавайди гъасятда къатуниз жедай. И мярекатди чи жегъилрин лезги чалаз, ацукъун-къарагъунал, хайи медениятдал рик алайди мад гилере субутна.

ДАРАМАТАР ЭЦИГНА

Къуба райондин виридалайни чехи хуьрерикай тир, вичин агъалийрин къадар 12 агъурдав агакънавай Къвед лагъай Нуьгеди хуьре 20 миллион манат къван пу-лунин такъатар серфна цийи почтунин дарамат эцигнава. Гъукуматдин харжидал-ди эцигнавай и дараматда агъалийриз къуллугъ авун патал гъар жуьредин къулай шартлар ава. Ина цийи электрондин приборар, компьютер ва маса аваданлухар кардик кутун къет авунва.

Гъа ихътин дарамат райондин Зардабидин тварунихъ галай поселокдани эцигна-ва. Райондин талукъ карханади агъалий-риз къалурзавай почтунин къуллугъар хъсанарун патал маса тедебарни кылииз акъудун фикирда къуьна.

Къисметдихъ галазни женг
чугуна кванда.
Лезги халкъдин мисал.

Магъмуд Челебов - 75

РИКИН СИДКЪИДАЙ КЪУЛЛУГЪЗАВА

Вич гъина хъайитани, гъикъван къевера гъатайтани даим хайи халкъдиз къуллугъ авур, ватанпересви-лихъни хийирлу крадрихъ ялай, къылай-къилди, вири патарихъай халис лезги тир Магъмуд муаллим, и элдин агъсакъ-бал тийижир вуж ава лезгийрихъ? "Элдин рик алай художник" хътин гафар къезва адаз халкъдин патай. Ингъе ихътин къиметдиз лайихлу хуьн патал ада гъикъван зегъметар чугуна, гъикъван четинвилериз таб гана. Садра къванни "галатна" лагъанач Магъмуд муаллимди. "Халкъдиз къуллугъзавай ксар галатна, руьгъдай аватна виже къведач" лагъана ада. Гъа ик, галатун тийижиз, рикин сидкъидай къуллугъ-зава ада лезги халкъдиз.

Челебов Магъмуд Жамидин хва 1935-йисуз Азербайжан Республикадин Кцар райондин Гуьндюзкеле хуьре дидедиз хъана. Нуьреддин буба-дикай, вичин хуьруьнви тир машгур шаир ва инкъилабчидикай сифте чир-вилерни ина къачуна ада. Шаирдин шумудни са шиир хуралай чирай жегъ-ылдик лезгивилдин ватанпересвилдин руьгъ кутунай Нуьреддин Шерифован чарари. Сифте хуьруьн мектебда келе-лай, 1952-йисуз Бакудин 3-нумрадин училищедиз гъахъай ва къве йисан къе-не анаг акъалтарай, 1954-йисалай Ба-кудин Киров райондин нафтлагин мя-денра кваллахиз башламышай Магъ-муд Челебов жегъилзамаз зегъметди лигмарна. Амма кваллахунал рик алай жегъилдихъ маса мурад авай, адаз художник жез кванзавай. Гъа и ни-ятдалди ам 1956-йисуз Бакудин А.Азим-задедин тварунихъ галай художест-венный училищедиз гъахъна. 1961-йи-суз инаг агалкунралди акъалтгарай ада са къадар вахтунда Киров райо-нин юкъван мектебра муаллимвиле кваллахна.

Магъмуд Челебов вичихъ чехи алакунар авай художник тирди 1959-йисалай ашкара хъана. Гъа чалавай адан эсерар республикадин "Улдуз", "Медени-маариф иши" журнал-рин чинриз акъатиз башламышна. 1962-йисалай лагъайта, ада ара датла-на республикада кылие феийи выстав-кайра иштиракна.

1965-йисуз Азербайжандин М.А. Алиеван тварунихъ галай Искусство-дин Институтдиз гъахъай Магъмуд Че-лебова гуьгъуьнин йисара мадни чехи агалкунар къазанмишна. 1980-йисуз Магъмуд муаллимди Москвада кылие феийи "Олимпиада-80" выставкада че-

хи агалкун къазанмишна. Художник-ди олимпиадин эмблема алаз гъазу-рай "Спорт" халичади вири гъейранар-на. Ада халичадал спортдин 24 хел къалурзавай шикилар чугунвай. И кваллах премиядиз лайихлу акуна ва М.Челебов выставкадин лауреат хъана.

Вичихъ ихътин агалкунар аваз акур ам 1981-йисуз СССР-дин Худож-никрин Союздин членвиле къабулна. Ада республикадин, Советрин Союз-дин, къецепатан улквейрин шудралди выставкайра иштиракна. 1998-йисан 4-майди Бакудин В.Самедовадин твар-рунихъ галай чехи залда адан хайи халкъдин уьмуьрдиз, тарихдиз, майи-шатдиз, ацукъун-къарагъуьниз, хайи тлебиатдин акунриз, лезги къагъриман-риз бахшнавай выставка кылие фена. Мярекатдин чавуз республикадин са бязи газетри кхъенай: "Вичихъ чехи алакунар авай Магъмуд Челебова халкъдин риклай тир темайрай ахътин эсерар яратмишнава хъи, адан устадвиле вири гъейранарзава. Са гафни ава-чиз, ам халисан халкъдин художник я".

Чи твар-ван авай сеняткарди гъам живописдин, гъамни прикладной ис-кусстводин рекъай кваллахзава. Сад лагъай рекъай ада яратмишнавай пор-третар иллаки рикел аламукъдайбуру я. Лезгийрин 120 йис къван яшаммиш хъайи машгур халчачи, вичи шумудни са цийи чешнир арадал гъайи, Яру Пайдах ордендиз лайихлу акур Зибей-да Шейдаевадин, машгур педагог

Ш.Сейфеддинан, шаирар ва журналис-тар тир С.Керимовадин ва М.Мелик-мамедован портретар художникди че-хи шанкъунвиди ва зегъметдивди ара-диз гъанвай къиметлу эсерар я.

Магъмуд Челебов сеняткар хъиз машгур ийизвай мад са жигъет. Ам лезги халичайринни сумагрин чешни-яр дериндай чидай ва гъа чешнейрик вичин пай кутунвай художникни я. Адан "Жами Нур", "Инжи", "Гатфар", "Спорт", "Дуьнья", "Лезгинка" хътин сумагар ва халичайар къецепатан улквейрин шумудни са выставкайрал къалурна ва и эсерри исята Азербай-жандин музейрин экспонатрин арада лайихлу чка къазва.

Магъмуд муаллимди халкъдиз ийизвай къуллугъдикай рахадайла, къве месэла кылиди квейд авуна кван-да. Ада сифте яз чи классикрин шики-лар чугунвай "Лезги халкъдин кален-дарь" арадал гъана. Къвед лагъайди", М.Челебова лезгийрин машгур къагъриман Гъажи Давудан садрани рикелай тефир, гзаф зурба образ яратмишна. Шемахадал вегъедайла лацу балкандал алаз къушундиз жен-гиниз эвер гузвай Гъажи Давудан об-раз акъван жанлудаказ чугунва хъи, инсандин вилерикай гъасятда лезги халкъдин къагъриманвилдин тарихар карагда. Ихътин чехи кваллахдай се-нияткардиз халкъдин патай чухсагъл къезва. Са гафни авачиз, М.Челебо-ва чи халкъдин тарихда гъамшалух яз амуькдай гзаф зурба эсер арадал гъанва.

Чи агъсакъал сеняткардихъ эхи-римжи йисара ашкара хъанвай мад са алакун ава. Ада шиирар ва прозадин эсерар къхизва. 2001-йисуз адан Бакуда азербайжан чаладиз лезги эпосдин къагъриман Шарвилдикай кхъенвай дастан-поэма чапдай акъатна. Ктаб келдайла Магъмуд муаллимди Шар-вилидиз поэзиядин гуьмбет эцигунин ниетдалди и эсер къелемдиз къачун-вайди гъасятда къатуниз жеда.

Чна и йикъара вичин 75 йис тамам хъанвай Магъмуд Челебоваз яратми-шунрин вири хилерай мадни чехи агалкунар талабзава. Вичин эсеррал-ди инсанрин риклер шадариз, абурук руьгъ кутазвай сеняткардиз, ватанпе-ресдиз мадни ярги уьмуьрар гурай гъуцари.

М. МЕЛИКМАМЕДОВ.

MÜƏLLİMƏ MÜKAFAT

Bu günlərdə Bakıdakı 236 sayılı məktəbin sinif müəllimi Rəna Burcumova təhsil sahəsindəki uğurlarına görə təhsil nazirliyinin Abdulla Şaiq adına mükafatı ilə təltif

olunmuşdur. 26 illik pedaqoji fəaliyyətinin 11 ilini bu məktəbə həsr edən Rəna müəllimənin yetirmələrinin xoş so-raqı respublikamızın müxtəlif yerlərində gəlir.

ЧИ ЧКАЙРИН ТІВАРАР

АБУР ГЬИКИ ЧИРНА КІАНЗАВА?

(Эвел газетдин 2005-йисан 25-февраль, 26-март тилитра)

Гья инал лагъана кІанда хьн, дегь чІавара чахъ гья са тІвар алай хуьрер мадни гзаф авай. Месела, тек са араб тарихчийрин эсеррай лезгийрихъ "Кіеле" тІвар алай 18, "Гуьне" тІвар алай 8, "Пел" тІвар алай 16, "Лакар" тІвар алай 6, "Дагъар" тІвар алай 5, "Палас" тІвар алай 5, "ЧІур" тІвар алай 4, "Лацар" тІвар алай 4, "Гелен" тІвар алай 4, Целегуьн тІвар алай 4, "Члар" тІвар алай 3, "Латар" тІвар алай 3, "Бармак" тІвар алай 2 хуьр хьайиди малум жезва.

Чпин тІварар лезги тайифайрин тІварарихъ галаз алакьалу тир хуьрерни гзаф авай. Тек са гел тайифадихъ авсиятда 20 кьван ойконимар кьалурни жезда: Гел, Гелен, ГелмецІ, Гелда (им гьакІни Дербентдин кьадим тІварарикай сад я), Гелер палас, Гелевар, (Куьре пата), Гелевар (Кьуба пата), Гелел, Геленхуьр, Гелхен, Гелен КунтІ, Гелер, Гили, Гелагъ, Геленпел, Гелягъ, Гелтехъ, Геле яйлах, Гилиг, Гилгил.

Тарихдин чешмейра куьр тайифадин тІварарихъ арадал атанвай ихътин ойконимар гьатнава: Куьрхуьр, Куьрехуьр, Куьрел (Куьре пата), Куьрел (Кьуба пата), Кьылагъ Куьре, Кіеле Куьре, КІурхуьр, Куьрер, Кириг, Куьрик (Кьуба пата), Куьрик (Куьре пата), Куьреба хуьр, Куьр Кіеле, Куьрмух, Куьргур, Куьркуьн ва мсб.

Лег тайифадин сихилри бине кутур хуьрерин тІварар ихътинбур я: Лакар (санлай Куьре ва Кьуба пата 6 хуьр), Агъа Лакар, Вини Лакар, Лек, Леки, Вини Леки, Агъа Леки, Кьулан Леки, Лекит, Лгар, Легхуьр, Легер, Леган, ЛегекІ, Легар.

Тайифайрин тІварар алай хуьрерин сиягъ мадни даварариз жезда. Санлай кьачурла, гел, лег, куьр, хьел, кирк, муьшк, кас, миг, чекс, сул тайифайрин тІварарихъ авсиятда цІудралди ойконимар арадал атанай ва абурукай гзафбурун тІварар тарихдин чешмейра гьатнава. Чи хуьрерал и тІварарикай са кьадарбур исядани алама.

"Квахънавай" хуьрерикай рахадайла, мад са месэладикай лагъана кІанзва: тарихдин чара-чара девирра даявар, залзалаяр ва тІебиатдин маса басрухар себеб яз вишералди лезги хуьрер чкІана, арадай акъатнай. Абурун тІварар тамамвиледи чирна винел акъудун мумкин туш. Амма тарихдин чешмейрай чал чапхунчийри са бязи девирра тахминан чи гьикъван хуьрер чукІурнагІа кьалурзавай делилар дуьшуьш жезва.

ДЕЛИЛАР ГЗАФ АВА

Са бязи чешмейра ва VIII виш йисаз талукъ кьадим лезги ктабда ("Алупан улуб") кьалурнавайвал, гьеле III асирда Ирандин пачагъ Багърам шагъди Алупандин Пакул ва Муьшкуьр вилайтриз 60 агъзур фарсар куьчарнай. Чкадин агъалияр сувариз ва ларариз акъуднай.

Чапхунчийри чи чилерал маса миллетар куьчарунилай гьейри, гьакІ есирвиле кьур лезгийр чпин улквейриз тухуз, абурун хуьрер ичІиз тазвай. Бизансви Менандра вичин "Тарих" ктабда кхьенвайвал, тек са 586-йисуз Бизансдин сердерди Куьр вацІалай алудна агъзурралди лезгийр Римдиз тухванай.

722-йисуз арабрин сердер Абу Убайд Жаррагъа лезгийр муьтІугъарун патал 60 агъзурдав агакьна мислирикай кьве кьушун тукІуьрнай. Ахцегин патав кьиле фейи женгера 7 агъзур кьван арабар гьелек хъанай. ЯтІани абуру Кіеле кьан патал вадра Ахцегал вегъенай. Чпихъ чІехи кьуватар авайтІани, чапхунчийрин ниятар кьилиз акъатначир. Санлай 10 агъзурдалай виниз аскерар квадарай Абу Убайд Жаррагъа эхирни хаинрин куьмекдалди Кіеледиз гьахьиз алахънай. Мад гьилера кланик акатна, кьулухъ чІугур сердерди Кіеледилай гьил кьачуна муькуь лезги вилайтрал вегъенай. Араб тарихчийри кхьенвайвал, мислими Самурдин кье-

рехда лезгийрин 40-далай виниз хуьрер чукІурнай ва чпин аксина женг чІугур вишералди агъалияр яна кьенай. 2700 кас есирвиле кьуна Сириядиз ракурнай.

Араб авторрикай ал-Балазуридин "Футугъ ал-булдан" ва Ибн ал-Асирин "Тарих ал-Камиль" ктабра кхьенвайвал, 783-йисуз Марван ибн Мегъамеда хазаррихъ галаз женгина 40 агъзурдав агакьна буртасарни хазарар есирвиле кьунай. Буртасар ада Кахетиядиз, "хазар тайифаяр Самурдинни Шабрандин арада авай дуьзенлухдиз, лезгийрин вилайтдиз куьчарнай". (Ал-Балазури. *Футугъ ал-булдан. Лейден, 1876. ч. 207-208*). Куьруь вахтунда бунт кьарагъарай буртасри чпиз регьбервал гузвай арабрин эмир яна кьенай ва абур катна ватандиз хьфенай. 7000 кьван хазарар лагъайтІа, лезгийрин чилерал амуькьнай. (Артомонов М.И. *История хазар. Л., 1962. ч. 218-221.*) Гья и кар себеб яз 30-дав агакьна хуьрерни гзаф чилер лезгийрин гьилэй акъатнай. Гуьгъуьнлай хазарри чи хуьрерин тІварарни дегишарнай.

VII-X виш йисара араб чапхунчийри чи чилерал виш агъзурралди арабар куьчарна. Тарихдин чешмейрай малум жезвайвал, чара-чара вахтара арабрин сердеррикай Маслама ибн Абд ул Малик Лезгистандиз 24000 сирияви, Язид ибн Гьатам ул Мукаллабиди 40000 йеменви, Гьарун ар Рашида 30000 низарияр куьчарнай.

1230-йисуз Хорезм шагъдин хва Жамал уд-Дина Дербентдиз, Табасарандиз ва Муьшкуьрдиз 50000 туьрк агъалияр гьанай. Ихътин гьалар гуьгъуьнни йисарани давам хъанай.

"Зубдат ат-таварих" ктабда кхьенвайвал, 1386-йисуз Кьизил Ордадин кьиле авай Тохтамыша 90 агъзур кьушундив Дербентдизни Ширвандиз басрух гайи чІавуз цІудралди лезги хуьрер цІай яна канай. Гуьгъуьнлай Тимурленга чи гзаф хуьрер харапІайриз элкьуьрнай. 1395-йисуз Тимурленг монголдин аксина тухвай женгера гуржийриз куьмек гайи лезгийрикай кьисас кьахчун патал Лезгистандиз атана. Гуржийрин ва осетинрин тарихчийри кхьизвайвал дагълар, дереяр, дуьзенлухар Тимуран гуьл хьиз лепе гузвай кьушунриди ацІанвай. Гуржистан кьилий-кьилиз цІай яна виран тур ада, лезгийриз генени чІехи дуван кьуна. Вишералди дишегълиярни аялар цІуз вегъена кана. ЯтІани адавай лезгийр кьилий-кьилиз муьтІугъариз хъанач. Гьавилий 1404-йисуз архиепископ Иоани де Галонифонтибуса вичин "Дуьнья кьатІунин ктаб" да кхьенай: "Тимурленг лезгийрин дагълар рам ийиз кІан хъана ва ада 100 агъзур кьушун кватІна. Амма лезгийри монголар акІ кукІварна хьн, Тимурленга вичин кьушун кьулухъ чІугуна, даявилей гьил кьачун патал эмир гана". Тимурленга лезгийриз гьихътин дуван кьунагІа хьсандиз кьатІунин патал мад кьве делил гьин: XVIII виш йисан алпан тарихчи, каталикос Есаи Гьасан Жалаляна вичин "Алпан улквевдин куьруь тарих (1702-1722 йй.)" ктабда кхьенвайвал, Тимурленга агъзурралди лезгийр Афгъанистандин Кьандагъар вилайтдиз куьчарнай. Маса чешмейра Афгъанистандиз 25 агъзур лезги куьчарнавайди кьалурнава. 1911-йисуз Н.Н. Шавровадин Санкт-Петербургда чапдай акъатай "Новая угроза русскому делу в Закавказье: предстоящая распродажа Мугани инородцам" ктабда кхьенвайвал, дегъ девирра кьиблепатан Мугъанда лезги тайифаяр яшамиз жезвай. Тимурленга гьужумар авур вахтунда и агъалийрин са паяр телеф хъана, муькуь паяр басрух гана анрай акъудна. Акъатай-буру Дагъустандин дагълара бине кутуна. (ч.37).

Юкьван виш йисара Алупандиз басрух гайи кьуватри лезгийр маса вилайтрайни акъудна. Абуру "Куьрдинни Араздин дуьзенлухар ва Кьарабагъдин дагълар кьуна, анра яшамиз жезвай чкадин лезги тайифаяр Дагъустандин дагълар галайнихъ чукІурна". (*Известия Академии Наук Азербайджанской ССР. История, философия и права. №2. 1990. ч. 43*). Гья и крар себеб яз, лезгийр чпи бине кутур вишералди хуьрерикай магърум хъана. Азербайжандин кеферпатани лезгийрин кьилел чІехи мусибатар атана. Тарихчийри кхьизвайвал, "Азербайжан идара ийизвай вахтунда илханийри Юкьван Азиядай иниз кьажарар, падарар, зулкадарар, сорсорар, устажаляяр хьтин тайифарикай ибарат тир 200 агъзур туьрк хизанар куьчарнай. XVI-XVII виш йисара сефевидри абурун са пай лезгийрин вилик пад кьан патал Кеферпатан Азербайжандиз куьчарнай". (Велиев (Багъарлы) М.Г. *Население Азербайджана. Музей этнографических сокровищ. Азербайджанский настольный календарь. ч. II. (Азербайджановедение). Баку, 1925. ч. 387-409*). Гья и авторди-Мегъамед Гьасан Багъарлыди 1921-йисуз Бакуда чапдай акъудай вичин "Азербайжан" ктабда кхьенвайвал, сефевидри Кьуба уезддин лезгийр муьтІугъарун патал иниз Ирандай баят тайифаярни куьчарнай.

Гуьгъуьнлай виридилайни пара лезги хуьрер чукІурайди Надир шагъ хъанай. Тарихдин делилриз вил вегъен: 1735-йисан октябрдиз Надир шагъди вичин кьушун пуд чкадал пайна. Вич сад лагъай кьушундин кьиле аваз Будугъизни Хинелугъиз фена. Кьвед лагъай кьушунди Докъузпарадинни Алтыпарадин хуьрерал вегъена. Пуд лагъай кьушунди Кьепиррин хуьр элкьуьрна цІарцІе туна. Чапхунчийри лезги хуьрерин чпиз табиь тахъай агъзурралди агъалияр яна кьена. 11-ноябрдиз пуд кьушунни Хилерин хуьре санал кватІ хъхъана. Надир шагъдин кьушунди Дербентдиз фидай рекъе чи 12 хуьр кьилий-кьилди чукІурна.

1741-йисан мартиниз лезгийри ва аварри Надир шагъдин 75 агъзур кьушундин аксина женг чІугуна. Кьуватар барабар тушир ва са дагъвидихъ галаз душмандин 30 аскер кикІизвай. Ирандин тарихчи А.Т.Сардадвара вичин "Тарих-е-незми ва сийаси-йе довраче Надершагъ-е Афшар" ктабда кьалурзавайвал, им чІехи ва амансуз женг тир. "Лезгийри вирида сад хьиз, муьтІугъ тахъана, рекидалди женг чІугъазвай". Гья и йисуз чапхунчийри Шеки-Ширван пата лезгийрин 30 хуьр чукІурна харапІайриз элкьуьрна. АВВР-дин (Урусатдин Кьецепатан Сиясатдин Архивдин) материалрай малум жезвайвал, Надир шагъди Кьубадайни Куьредай Хорасандиз 12 агъзур лезги хизанар куьчарнай ва Ирандай чи чилерал 9 агъзур фарс хизанар гьанай.

Урус тарихчийрикай Н.А. Сотавован, П.С. Буткован эсерра, ингилисрин тарихчи С.Жонсонан "Надир шагъдин тарих" (Лондон, 1770) ктабда, АВВР-дин материалра ва маса чешмейра кьалурнавайвал, Надир шагъди вичин аксина кьати женгер чІугъазвай лезгийриз генени пара зулум авунай.1743-йисан зулуз Надир шагъди вичин аксина бунт кьарагъарай Ширвандин ва Куьредин лезгийриз дуван кьуна. Кьепир хуьруьн патав фарсарни бунтчийр кукІварна. 12 хуьруьн агъалияр санал кватІна, чан аламаз абурун вилер акъудиз тур Надир шагъди Ширвандин ва Мугъандин лезгийриз кичІерарун патал абуруз 14 батман (лезгийрин са батман 6 кило я) акъуднавай вилер ракурна. Хуьрер кьилий-кьилиз цІай яна кана. ГьакІ ятІани лезгийри чапхунчийрин аксина женг чІугунилай гьил кьачунач. А.А.Неверовскийди кхьенай: "Лезгийрихъ галаз даяейра фарсар ара датІана магълуб жезвай ва кІевера гьатзавай. Гьавилий Иранда ихътин мисал арадиз атанвай: "Шагъ акъулсуз ятІа, лезгийрихъ галаз даяедиз фирай". (Неверовский А.А. *Краткий исторический взгляд на Северный и Средний Дагестан в топографическом и статистическом отношении до уничтожения влияния лезгин на Закавказье. СПб., 1848, ч.9-10.*)

Надир шагъдилэй алатайла лезгийрин хуьрер гзафин-гзаф XIX асирда урус чапхунчийри чукІурна. Урусатдин военный тарихдин архивдин (ЦГВИА) материалрай, чара-чара генералрин рапортрай ва

байджанской ССР. История, философия и права. №2. 1990. ч. 43). Гья и крар себеб яз, лезгийр чпи бине кутур вишералди хуьрерикай магърум хъана. Азербайжандин кеферпатани лезгийрин кьилел чІехи мусибатар атана. Тарихчийри кхьизвайвал, "Азербайжан идара ийизвай вахтунда илханийри Юкьван Азиядай иниз кьажарар, падарар, зулкадарар, сорсорар, устажаляяр хьтин тайифарикай ибарат тир 200 агъзур туьрк хизанар куьчарнай. XVI-XVII виш йисара сефевидри абурун са пай лезгийрин вилик пад кьан патал Кеферпатан Азербайжандиз куьчарнай". (Велиев (Багъарлы) М.Г. *Население Азербайджана. Музей этнографических сокровищ. Азербайджанский настольный календарь. ч. II. (Азербайджановедение). Баку, 1925. ч. 387-409*). Гья и авторди-Мегъамед Гьасан Багъарлыди 1921-йисуз Бакуда чапдай акъудай вичин "Азербайжан" ктабда кхьенвайвал, сефевидри Кьуба уезддин лезгийр муьтІугъарун патал иниз Ирандай баят тайифаярни куьчарнай.

Гуьгъуьнлай виридилайни пара лезги хуьрер чукІурайди Надир шагъ хъанай. Тарихдин делилриз вил вегъен: 1735-йисан октябрдиз Надир шагъди вичин кьушун пуд чкадал пайна. Вич сад лагъай кьушундин кьиле аваз Будугъизни Хинелугъиз фена. Кьвед лагъай кьушунди Докъузпарадинни Алтыпарадин хуьрерал вегъена. Пуд лагъай кьушунди Кьепиррин хуьр элкьуьрна цІарцІе туна. Чапхунчийри лезги хуьрерин чпиз табиь тахъай агъзурралди агъалияр яна кьена. 11-ноябрдиз пуд кьушунни Хилерин хуьре санал кватІ хъхъана. Надир шагъдин кьушунди Дербентдиз фидай рекъе чи 12 хуьр кьилий-кьилди чукІурна.

1741-йисан мартиниз лезгийри ва аварри Надир шагъдин 75 агъзур кьушундин аксина женг чІугуна. Кьуватар барабар тушир ва са дагъвидихъ галаз душмандин 30 аскер кикІизвай. Ирандин тарихчи А.Т.Сардадвара вичин "Тарих-е-незми ва сийаси-йе довраче Надершагъ-е Афшар" ктабда кьалурзавайвал, им чІехи ва амансуз женг тир. "Лезгийри вирида сад хьиз, муьтІугъ тахъана, рекидалди женг чІугъазвай". Гья и йисуз чапхунчийри Шеки-Ширван пата лезгийрин 30 хуьр чукІурна харапІайриз элкьуьрна. АВВР-дин (Урусатдин Кьецепатан Сиясатдин Архивдин) материалрай малум жезвайвал, Надир шагъди Кьубадайни Куьредай Хорасандиз 12 агъзур лезги хизанар куьчарнай ва Ирандай чи чилерал 9 агъзур фарс хизанар гьанай.

Урус тарихчийрикай Н.А. Сотавован, П.С. Буткован эсерра, ингилисрин тарихчи С.Жонсонан "Надир шагъдин тарих" (Лондон, 1770) ктабда, АВВР-дин материалра ва маса чешмейра кьалурнавайвал, Надир шагъди вичин аксина кьати женгер чІугъазвай лезгийриз генени пара зулум авунай.1743-йисан зулуз Надир шагъди вичин аксина бунт кьарагъарай Ширвандин ва Куьредин лезгийриз дуван кьуна. Кьепир хуьруьн патав фарсарни бунтчийр кукІварна. 12 хуьруьн агъалияр санал кватІна, чан аламаз абурун вилер акъудиз тур Надир шагъди Ширвандин ва Мугъандин лезгийриз кичІерарун патал абуруз 14 батман (лезгийрин са батман 6 кило я) акъуднавай вилер ракурна. Хуьрер кьилий-кьилиз цІай яна кана. ГьакІ ятІани лезгийри чапхунчийрин аксина женг чІугунилай гьил кьачунач. А.А.Неверовскийди кхьенай: "Лезгийрихъ галаз даяейра фарсар ара датІана магълуб жезвай ва кІевера гьатзавай. Гьавилий Иранда ихътин мисал арадиз атанвай: "Шагъ акъулсуз ятІа, лезгийрихъ галаз даяедиз фирай". (Неверовский А.А. *Краткий исторический взгляд на Северный и Средний Дагестан в топографическом и статистическом отношении до уничтожения влияния лезгин на Закавказье. СПб., 1848, ч.9-10.*)

Надир шагъдилэй алатайла лезгийрин хуьрер гзафин-гзаф XIX асирда урус чапхунчийри чукІурна. Урусатдин военный тарихдин архивдин (ЦГВИА) материалрай, чара-чара генералрин рапортрай ва

Гьахъ гьайдаз дуьстар
Тимил жезда.
Лезги халкьдин мисал.

маса чешмейрай (килиг: *Муьзеффер Меликмамедов. Кьубадин гуьлгуьла. Баку, 2004. ч.11-13*) ихътин делилар малум жезва: 1820-1823-йисара генерал Ермолова Кьубадин ва Куьредин 27 хуьр кьилий-кьилди чукІурна.1837-йисан гатуз генерал Фезедин кьушунри Кьылагъ, Хуьлуьхъ, Вини Калунхуьр, ЦІехуьл, ЭчІехуьр, Миграгъ, Кьара Куьре хуьрер цІай яна кана. 1839-йисуз генерал Головинан кьушунри Самур округдин 10 хуьр чукІурна. 1844-1850-йисара урус пачагъдин кьушунри Имаматдик акатнавай 65 кьван лезги хуьрерикай 17 хуьр кьилий-кьилди харапІайриз элкьуьрна. Гзаф лезги хуьрер Шейх Шамила тукІуьрай гьукуматдик-Имаматдик акатнавачир. ЯтІани урус генералри гья хуьреризни басрух гана.1858-йисуз генерал Врангела чи 14 хуьр чиливди сад авуна. 1877-йисан ноябрдин вацра генерал Комарован кьушунди лезгийрин 13 хуьр цІай яна кана.

XX асирда чи хуьрерин кьилел мадни чІехи мусибатар атана. 1918-йисан март-апрел вацрара эрмени дашнакри ва большевикри Кьуба уездда мусурманрин 160-далай виниз хуьрер цІай яна канай. Абурукай 70-далай виниз хуьрер лезги хуьрер тир. Эхирни 1918-йисан 18-майдиз Кьубадин Дигагъ хуьруьн кІама (гила иниз "Кьанлу дере" лугъузва) лезгийри полковник Амазаспа регьбервал гузвай дашнакрин ва большевикрин кьушун кукІварнай.

Совет гьукуматди лезги хуьрерик иллаки чІехи зарар хукІурна. "Гележег авачир хуьрер" тІвар гана 1928-1970-йисара лезгийрин 80-далай виниз дагъдин хуьрер арандиз куьчарна. Тек са Кьиблепатан Дагъустандин СтІал Сулейман райондай 25 хуьр, Мегъарамдхуьр райондай 5 хуьр, Ахцегъ райондай 11 хуьр, Докъузпара райондай 8 хуьр, Кьурагъ райондай 13 хуьр, Хив райондай 9 хуьр, Рутул райондай 5 хуьр, вири санлай 76 хуьр арандиз акъудна. (*Абдулбари Магъмудов. Залгала. Мазьагъкала.1996.*) Чи бубайри бине кутур кьадим хуьрер харапІайриз элкьвена. 1966-йисан 20-апрелдиз Кьиблепатан Дагъустанда хъайл залзалади 26 хуьр чукІурна. 18 агъзурдалай виниз инсанар дуьзенлухдиз куьч хъана.

Са бязи районрай лезги хуьрерин агъалияр са себебни авачиз маса чкайриз куьчарнай. Большевик регьберрин тапшуругъдалди 1952-йисан тек са вацран кьене Азербайжандин Нуха(гилан Шеки), Кьах, Закабала ва Белокан районрай 1500 лезги чпин хуьрерай акъудна суьргуьн авунай. (*Мир Жафер Багъирован дуван. (Архивдин материалар). Азербайжан чІалалди. Баку, 1993. ч.78.*). Санлай XX асирда, яни са виш йисан кьене лезгийрин 70-далай виниз хуьрер михьиз терг хъана. Тек са КцІар района Дабуьр, 2-Яргун, Куьрел, Кіелехуьр, Хуьруьнхуьр, Гурсан, Магъмудхуьр, ЦІуру хев, Рутар, Пеленхуьр, Кучумахуьр, Легар, ЧІаракІар, Юсуфахуьр тІварар алай 14 хуьр арадай акъатна.

Муьзеффер МЕЛИКМАМЕДОВ.
(Гуьгъ ама).

НОВОСТИ

ФЕСТИВАЛЬ ФОЛЬКЛОРА И КУЛЬТУРЫ

В Астаре с участием порядка 300 школьников из 17 районов республики прошел фестиваль фольклора и культуры малочисленных народов Азербайджана. Мероприятие прошло по инициативе и при организационной поддержке Министерства образования. Первый этап фестиваля состоялся в I квартале этого года. Победители первого тура, который проводился с 1 февраля по 15 марта, 20 мая вновь продемонстрировали свои способности.

В воскресенье состоялся итоговый концерт, где наряду со школьниками двух районов Баку участвовали также ученики из Загатальского, Исмаиллинского, Гусарского, Хачмазского и южных районов республики. Они исполнили музыкальные произведения из фольклорного наследия талышей, лезгин, татов и представителей других народов. Танец "Лезгинки" исполненный ансамблем из Гусара вызвал восторг и восхищение у присутствующих гостей. По окончании фестиваля участники были награждены грамотами и памятными призами.

ДАГЕСТАН - РОДИНА ДЕЛЬФИНОВ

В Махачкале при строительстве канализационного туннеля на 17-метровой глубине обнаружен окаменелый скелет древнего дельфина возрастом 3 миллиона лет. Специалисты считают, что Каспий в те далёкие времена представлял с Чёрным морем одно целое. Разобрать кости ископаемого дельфина на сувениры краеведы не позволили, и теперь скелет самого умного млекопитающего станет достопримечатель-

КОНСТИТУЦИЯ НЕ ПРОЙДЕТ

ностью местного музея. Большинство французов не собираются одобрять конституцию Евросоюза. 55% населения готовы поставить своё резкое "нет" на бюллетенях во время референдума, назначенного на 29 мая. Граждане страны больше всего боятся того, что в случае принятия конституции в состав Европы войдёт мусульманская Турция. Во Франции уже сейчас проживают 5 миллионов мусульман.

ЗАБЛОКИРОВАЛИ ПОСТАВКИ

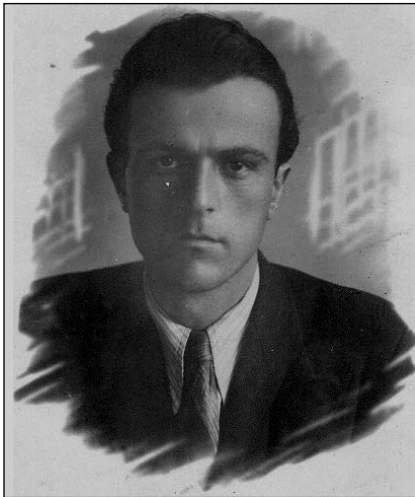
Власти Европы заблокировали поставки из США зерна пшеницы и кукурузы из опасений, что оно может оказаться генетически модифицированным. Как известно, в США где в больших масштабах выращивают генетически модифицированные пшеницу, кукурузу и сою, не смогли избежать их смешивания с обычными. Американские фермеры вдруг обнаружили, что на их поля проникли генетически модифицированные злаки. В таких местах образуется биологическая пустыня. Отсюда улетают пчелы, птицы и бабочки.

ЖАБЫ СТАЛИ ЖИВЫМИ БОМБАМИ

В Германии по всей стране тысячи жаб взрываются прямо на глазах у прохожих. Тела земноводных раздуваются до невероятных размеров, после чего раздаётся взрыв, и их внутренности разлетаются в разные стороны. Представители Ассоциации по защите природы говорят, что перед взрывом тела жаб увеличиваются в 4 раза. Учёные выдвигают различные версии происходящего, среди которых - неизвестный вирус и ядовитые грибы.

ДОРОГА ДЛИННОЮ В ЖИЗНЬ

9 мая наш народ отпраздновал День Великой Победы. Победы, которую завоевало человечество ценою жизни миллионов людей, которые погибли или пропали без вести. Многие матери, так и не дождавшись своих сыновей с фронта, покинули этот мир. Многие можно рассказать о героизме ветеранов войны, которые,

вне зависимости от их национальности, боролись за свободу своей общей Родины.

Разные судьбы у людей, переживших суровые военные годы. Хочу рассказать вам о моем родственнике, Магомедпаше Гасанбекове. Он родился в дагестанском селе Курах в большой семье, где все работали не покладая рук и владели хорошим кре-

стьянским хозяйством. Но советская власть сочла их противниками коллективизации, объявила кулаками и выселила большое семейство, состоящее из четырех братьев - Велибега, Абдукерима, Молудина и Сейфудина, с детьми и родственниками, - в Туркменистан, Казахстан и киргизские степи. И сейчас в 40 километрах от города Бишкек в совхозе Джангезир живут наши родственники, высланные из Кураха в 1935-1936 годах.

Магомедпаше и его двоюродным братьям Абдуселиму и Абдусаламу удалось уехать в Одессу. Братья Абдусалим и Абдусалам стали моряками, другой брат устроился работать в ресторане. А Магомедпаша поступил в Одесский медицинский институт и в 1941 году закончил его. В Одессе он женился на своей однокурснице, украинке Синчук Вере Афанасьевне, у них появился ребенок. К началу войны они закончили институт. Он привёз свою жену с ребенком к матери, а сам добровольно ушел на фронт.

Воевал все четыре года - сначала на фронте, затем - в партизанских отрядах под городом Орли, в рядах французского Сопротивления, имел награды.

Возвратился в город Баку лишь в 1946 году. А через 2 месяца его арестовали как бывшего военнопленного, хотя в плену он не был. Магомедпашу Гасанбекова выслали в город Норильск в Заполярье. Там он работал в шахтах, подорвал здоровье - заболел астмой. Вот такая судьба была у этого человека. Пока он добился официального признания своей невиновно-

сти, прошло целых десять лет. 5 октября 1955 года его реабилитировали, вернули ему квартиру в Ичеришехер, восстановили в партии. Он работал в поликлиниках №3 и №10 города Баку. Этого замечательного человека и прекрасного врача очень любили его коллеги, друзья, близкие. Он считался незаменимым специалистом в области отоларингологии. Скромный, добрый, отзывчивый, грамотный, порядочный - таким помнят его все, кто знал этого замечательного человека. Ни долгие годы войны, ни суровость незаслуженного наказания не смогли сломить его. Он до конца жизни служил людям - дарил им здоровье. Память о таких людях мы храним свято.

Насият КЕРИМОВА.

НАКАНУНЕ ВЕЛИКОЙ ПОБЕДЫ

Накануне празднования 60-летия Великой Победы ветеран войны Шихсаидов Махмуд Магерраман хва получил сразу две награды: медаль "За освобождение Украины" и медаль "60 лет победы над гитлеровской Германией". Бывший фронтовик был очень тронут вниманием.

Махмуд Шихсаидов родом из села Зухулоба Гусарского района. Окончил Яламинскую школу. На Великую Отечественную войну из семьи мураба водного хозяйства Хачмасского района Магеррама Шихсаидова отправились трое сыновей. Выжил только Махмуд - вернулся с орденами и медалями. Пирсаид и Хафси погибли. С конца 1942 года до самой Победы Махмуд сражался на переднем

фронте. Служил в 136-ой стрелковой дивизии 11-го танкового корпуса. Участвовал в освобождении Украи-

ны, Белоруссии, Польши, а также в штурме Берлина. Получил несколько ранений и контузий.

Уволился он из армии в конце 1946 года и стал работать в Худатском райкоме комсомола заведующим орготделом. После ликвидации Худатского района он переехал с семьей в город Баку. В 1968 году его избрали председателем объединения профсоюзного комитета коммунальных предприятий при Баксовете. На этой должности он проработал до 1995 года, и оттуда ушел на пенсию. Сейчас ветеран войны и труда живет в поселке имени Бакиханова города Баку и радуется жизни.

Роза ГАДЖИМУРАДОВА.

НА ВСЕ РУКИ МАСТЕР

Веселый, отзывчивый и доброжелательный Рамазан Рамазанов - родом из села Дузтаир Гусарского района. Закончил техникум №1 города Баку, а затем - Институт народного хозяйства. Двадцать пять лет работал в системе Азербайджана на ответственных должностях. За свою жизнь он освоил профессии слес-

ря, товароведа, мастера по ремонту инструментов, трубопроводчика, точильщика, маляра, сантехника, печника. Но из всех этих профессий больше всего ему по душе ремесло садовника. Его большой сад с фруктовыми деревьями и цветами известен в поселке Карачухур города Баку.

Рамазан Рамазанов так-

же славится как музыкант-любитель и тамада. Его часто приглашают на свадьбы и другие торжества, где он увлеченно говорит тосты, поет песни, играет на свирели, читает стихи на лезгинском, азербайджанском и русском языках.

Р.ГАДЖИМУРАДОВА.

Умная мысль звучит на всех языках.

Джон Драйден.

Чи тарихда ахтын инсанар ава хьи, абуру чеб паталди са югь къванни мадар тавуна вири умуьр халкъдиз къуллугь авуниз серфнава. Чпин вири алакьунар, акьул, гуж, мурадар халкъдиз бахшнава. Тек са хизанарни мукьвабур паталди ваь, вири лезгийр паталди яшамши хьанва. Вучиз ятлани ихьтин къегьалар кьериз-царуз риклел хкида, гьатта са бязи члавара абуруз чеб лайих тир къиметни гудач чна. Ингье им чи татугайвал, кьайгьударсузвал я. Халкъдин рекье чан эцигайбуруз ик-рам тавуртла члур жечни чи тарихар? Къелемэгьлири лагьайтла, ихьтин ксарикай генани фад-фад кхьена кланзава.

ЗЕЙНАЛ ГЪАЖИЕВ

Вилер риклин гуьзгуь я, лугьуда. Абуру инсандин рикликай, адан руьгьдикай хабар гуда. Меци гьикьван таб рахайтлани, вилеривай алцурализ жедач. Зи вилик квай шиклидай аз килигзавай, вичин дуьнья фадлай легишарнавай нурлу касдин вилерай адан лезги руьгь, хайи халкъ гзафни-гзаф клан хьунин лишанар гьасятда кьатуниз жедат. Аллагьди вичиз музыкадин рекьяй зурба алакьунар бахшнавай и инсан лезги халкъдин маниярни къуьлер къакьан дережайриз акьудай, абур вири дуьньядиз чирай, вичин эсерарни халкъдин яратмишунар хьиз мецера гьатна кьедалди яшамши жезвай Зейнал Гъажиев я. Кье вири дуьньядиз сейли хьанвай Дагьустандин "Лезгинка" ансамблдин репертуардик квай къуьлерин чехи пай Зейнал Гъажиеван макьамрикай арадиз атанвай бур я. И ансамблдин агалкъунрик чи зурба сеняткарди лугьуз тежедай къван чехи пай кутуна.

1918-йисуз Къурагъа дидедиз хьайи Зейнал Минакилан хва Гъажиев гьвечли члавалай вичин кьилихралди таяр-туьшерин арада тафаватлу жезвай. Вири аялар магьледа клел-лаш къугьвадайла, ада къушарин ванериз яб гудай, тьебиатдин иервилел, дагьларин такабурулу-вилел, лекьерин куклушрилай цар ягьунал ашукь яз, манияр лугьудай.

Хуьруьн мехьеррик халкъдин манийрихьни макьамрихь суьгьурда гьатнавайда хьиз яб акалдай. Хайи авазрин сирерай кьил акьудиз алахьдай ам. Им вучтин аламант я, икъван ширин макьамар жени, лугьуз фагьумдай ада. Бакудин музыкадин техникумда клелдайлани ада фад-фад и гьаваяр мецел

гъи-дай. Техник у м акьалтларайдалай гуьгьуьниз Зейнала са къадар вахтуналди Азербайжандин Гьукуматдин Операдин ва Балетдин Театрдин оркестрда кваллахна. Ахпа къисметди ам Юкъван Азиядин шегьериз акьудна. 50-йисара Къазахстандин Гьукуматдин Консерватория акьалтларай вахтунда Зейнал Гъажиев шумудни са эсердин автор тир.

Жегьил композитордин алакьунрикай хабар кьур Игор Моисеева адаз СССР-дин Академический Кьуьлунин Ансамблдин оркестрда кваллахал акьвазун теклифна.

Са шумуд йисуз Москвада кваллахай З.Гъажиев гуьгьуьнлай Магьачкъаладиз куьч хьана. Сифте ада Дагьустандин радионин оркестрдиз ва Дагьустандин манийринни къуьлуьнин ансамблдиз регьбервал гана. Гьукуматдин хореографиядин "Лезгинка" ансамбль арадиз атай йикьалай гьана кваллахиз башламишна ва 30 йисуз, вичин умуьурдин эхирдалди "Лезгинка"дин кьурулушчи хьана.

Гьа йисара "Лезгинка"дин репертуарда лезгийрин ва лезги халкъарин музыкади кьилди чка къазвай. А йисара арадиз атай шумудни са къуьл лезгийрин макьамрикай гуькьуьрнавай бур тир. Урусатдин халкъдин артист, "Лезгинка"дин художественный регьбер Иосиф Матаева лугьузвайвал, а йисара "Лезгинка"дин вири агалкъунрин себебар Зейнал Гъажиев тир. И Матаева кхьиза: "Заз Аллагьди Зейналахь галаз кваллахдай бахт гана. З.Гъажиев вичин зурба алакьунралди Дагьустандин музыкадин культурадихь чехи пай кутур композитор я. "Дагьустан", "Зи хуьр", "Самур-Дивичи канал", "Лезги лайлай" хьтин вишерадди эсерри, гьакI "Лезгинка" ансамбл патал теснифай макьамри адаз Дагьустандин вири халкъарин патай разивал гьана. Адан гьар са эсер хайи халкъдиз муьгьуьбатдивди диганва. Адан гьар эсер рикI юзурдай, гьисер члалал гьидай са ваьна я.

Кландатла мани хьурай, кландатла аратория-адан гьар са эсердиз дерин мелодизм хас я. Гьвечлидалай чехидалди вирибуру адан манияр лугьузва. Ада Дагьустандин хореографиядин музыкадин бине эцигна".

З.Гъажиеван симфонический оркестр патал кхьенвай фантазия, концертдин "Лезгинка", дагьустанви шаиррин члариз теснифнавай манияр, "Лезгинка" ансамбль патал арадиз гьанвай къуьлуьнин сюита ва масса эсерар виринриз сейли я.

1959-йисуз Магьачкъалада басмадай акьудай вичин "Лезги халкъдин 30 мани ва къуьл" ктабдалди З.Гъажиева халкъ-

ЧИ СЕЙЛИБУР

дин арада мадни чехи гуььрмет къазанмишна. Ктабда гьатнавай эсерар - 20 мани ва 10 къуьл фортепианодай ягьин патал нотдиз къачунвай бур я.

Манияр Дагьустандин халкъдин артистар тир Рагьимат Гъажиевадывай, Уруж Абубакаровавай ва масабуровай кхьенвай бур тир. Манийрин члар тукьлуьр хьийиз адаз шаир Шагь-Эмир Мурадова куьмек ганвай. Сад лагьай гьилера чап жезвай маниярни къуьлер агьадихь галай бур тир: "Къасумхуьр", "Шагьсенем", "Сувадлай яр", "Суна чан", "Вацран эквер", "Алагуьзли", "Жанисат", "Загьадурзагьа", "СтIал", "Пейкар баха", "Усугь вацI", "Ширин-ширин", "Мегьарамдхуьр", "Колхоздин багьлар" "Абас", "Бахтатар", "Хинар", "Рипе къуьл", "Свас тухудай макал".

Ибуру халкъдин рикI алай гьаваяр тир. Гьавилай ктабди тек са пешекаррин ваь, гьакI вири халкъдин фикир желбнай. "Лезгинка"дин репертуарда кьедалди яшамшизавай "Мехьер", "Дагьдин хуьре сувар", "Дагьларин таватар", "Унцукул-виар", "Гичинар гьайбурун къуьл", "Партизанар", "Кьайтагьар", "Атлуьрин чамарар" ва маса гьаваяр З.Гъажиева лезги халкъдин макьамар асасдиз къачуна арадал гьанвай бур я. Ада лезги театр паталди 10-далай гзаф тамашайриз музыка кхьена. Абурукай "Саяд", "Етим Эмин", "Муьгьуьбатдикай риваят", "Фундугьбер" хьтин эсерри къени чи сегьнеда махсус чка къазва.

Чехи сеняткарар чпин ваь, халкъдин твар сейли ийиз алахьда. Лезги халкъдин къегьал хва Зейнал Гъажиев хьиз. Гила яратмишунрихь эгечизвай жегьилри лагьайтла, тек са чпикай фикурда. Са ни ятлани чпин ширдин са царикай, манидин са-къе нотдикай менфят къачурла адаз гьасятда суддин рехь къалурна вичин гьакь тIалабда. Зейнал Гъажиеван манияр, къуьлер, постановкаяр 25 йисалай виниз я "Лезгинка" ансамблди автордин тIвар къун тавуна кьилиз акьудиз. Бес и сеняткардин гьакь ни тIалабда? Зейнал Гъажиеван яратмишунрикай менфят къачуз машгьурвал къазанмишзавай ксари и кардикай мус фагьумдамтла?

Седакьет КЕРИМОВА.

ФАН ГЪАКЪИ

(Хьайи кар)

Магаданда кваллахзавай Абдурагьман Бузовнадиз хтай пакагьан юкьуз зи кьилив атана. Ада зал меслят гьана: "Шумуд йисар я за Магаданда кваллахиз, Аллагьдиз шукур хуьй, хьсан къазанжини ава захь, дуланажагьни. И гьилера гадайриз тIуьн-хьунин мярекат тешкил ийиз клан я аз. Амма мярекат патал гьи ресторан хкьадатла чидач. Гьавилай ви куьмек герекзава". Гьа и члавуз са дишегьли чалай 20 кам къван аралуда тунвай зибилрин ящикдив агатна ва анай са вуч ятлани жагьуриз алахьна. "Ада вуч ийизвайди я?" - хабар кьуна завай Абдурагьмана. "Акьвазвачни ваз, дуст кас", - лагьана за, - "недай-хьвадай затларин хкатаяр, фан кIусар жагьурзава а яшлу дишегьлиди. Са сятдин къене 10-15 инсан агатда ящикдив. Абурун арада пенсионерар генани гзаф ава. 100-120 агьзур манатдин пенсиядалди са вацра гьикI дуланмиш хьурай абур? Ша, чун фан магазиндиз фин", - лагьана за адаз, - "эрекьар къачуна гадайриз межлис тешкилун герек яни, герек тушни ахпа кьатIунда вуна".

Ина чаз Салагьат халади магазиндиз буржулу тир инсанрин сиягь авай дафтар къалурна. Абурун къадар акур Абдурагьманан пагь атлана. Вилералди акурбуру адаз гзаф эсерна: "За инсанар икъван четинвиле яшамши жезвайди байихначир", - лагьана ада. Ахпа Абдурагьмана фу къачунай магазиндиз буржулу тир вирибурун буржар вахкана. Салагьат халадин вилерал накьвар акьалтна. Гададиз алхишна ада: "Гьуцар ваз куьмек хьурай, вун хьтин регьимлу инсанар мадни пара хьурай"

Абир ЭЧЕХВИ.

Кледа, риклел хуьх!

ШАРВИЛИ

Дегь заманда лезгийриз Шарвили лугьур гзаф къуватлу, гужлу, виклегь са пагьливан хьана. Лугьуда хьи, адак яракь акатдачир. Хер-къацI хьайитлани, гьасатда сагь хьжедай къван. Адакай суван яцар, цегьер, миргер катдачир. Ам рекьяй фидайла, билбилар, нуьклер адан къуьнерал ацуькьдай. Адан тур галукьай къванер, чархар пад-пад хьана фидай. Адан гьарайдин ван хьайила, душманар рикI аватна рекьидай.

Шарвиледи гьамиша вичин халкъ гьар са баладикай, мусибатдикай хкудиз хьана. Душма-

нар сакIани адал уфтан тежез хьана. Вичин ярар-дустар, маса пагьливанар галачиз, тек са ада виш агьзур касдиз жаваб гудай. Садра душмандин такьат пара хьана, цав, чил чIулав хьана, адал къушунар гьавалат хьана. Шарвиледини вичин ярар-дустарикай тIмил галаз хьана. Душманар гьикьван кукIварайтлани, куьтягь жезвачир. Шарвиледални гзаф хирер-къацIар хьана. Адан бедендай авахьай ивидикай хвалар жез хьана. Эхир ам гуььргьуь хьана, ярх хьана. Вич рекьидайла, патав гвай юлдашриз ада веси аву-

на: "Душманри мус Лезгистандин винел гужумна, кьез тади гайитлани, атана Келед хивяй "Шарвили, Шарвили, Шарвили" лагьана, аз пудра эвера. А члавуз за, атана, квехь галаз санал душманар кукIварда". Гьанлай къулухь лезгийр гьар гьилера, душманри чпел гужум авурла, Шарвилеиз эвериз, душманрин винел уфтан жез хьана. Шарвили къенвач, ам гьамиша халкъдин далудихь са къеле хьиз гала.

"Лезгийрин фольклор" ктабдай.

ДИДЕДИН НАКЪВАРИН ГУЖ

Нагьв вилел татай инсан дуьньядал бажагьат ала. Накьвар векьерал, цуькверални жедат, пешерал, ичерални. Анжах са билбил, лугьуда, шехьдач. Пакама гьеле ахьа тахьанмаз, билбилди мани лугьузва. Няни жезмазни мад билбилди авазрал илигзава. Низ чидат, белки, адан шехьунин кьайда гьам туштIа!

Гагь-гагь дидеярни, вилерал нагьв алаз, мани лугьуз, аква-

да. Амма и мани шадвилинди яни, пашманвилинди яни чирун патал адан рикIиз килигна кланда. Дидедин рикIиз, мумкин я, гьеле садавайни килигиз хьанач. Вични шадвилинни пашманвилин вахтара. Гьавилай тушни "диде" лугьудай гафунихь икъван сирлувални, икъван кланивални майил авайди!

Итимдин накьвари, лугьуда, къванций тIеквен акьудда,

дидедин агьузарди накьвар куда. Дидедин агь галукь тавурай. Эгер галукьайтIа, вайгьал я. Дидедин накьвар! Куьне рикIериз хьел, гьилериз къуват, вилериз хчивал, кIвачериз зирингвал гуда. Квехь рикIеринни руьгьерин куьмекдалди душмандин муг авай таран пун хкуддай гуж ава.

Гь.Межидан "Ирид къаш" поведдай.

XƏBƏRLƏR

İQTİSADİYYATIN İNKİŞAFINA KÖMƏK

Respublikamızın iqtisadi və sosial həyatında müsbət meyillər getdikcə güclənir. İqtisadiyyatın inkişafına "Azərdəmiryolbank" Səhmdar Bankı da öz töhfəsini verir. Bankın verdiyi kreditlər ölkəmizin 28 regionunu əhatə edir. Bank Sahibkarlığa Kömək Milli Fondunun xətti ilə 162 sahibkara ümumi məbləği 21,6 milyard manatdan artıq olan kreditlər vermişdir.

ƏN İRİ İNVESTOR

İndiyədək Yaponiya hökuməti tərəfindən Azərbaycana kredit, grant və texniki yardım şəklində göstərilən köməyin ümumi həcmi 600 milyon dolları keçib. Yaponiya hökuməti Azərbaycanın qeyri-neft sektorunda səhiyyə, təhsil, mədəniyyət, kənd təsərrüfatı və digər sahələrinə kömək göstərən ən iri investordur.

BEŞ GÜNLÜK DƏRS SİSTEMİ

Respublikamızda beş günlük dərs sisteminə keçilməsi sistemi davam edir. Gələn tədris ilindən ibtidai sinif şagirdləri ilə yanaşı, bütün məktəblərin 5-ci sinif şagirdləri də həftədə 5 gün dərsə gedəcəklər. Yuxarı sinif şagirdlərinin 5 günlük dərs sistemi üzrə təhsil alması isə gələn tədris ilində bütün məktəblərdə mümkün olmayacaq. Təhsil Nazirliyinin mətbuat xidmətindən verilmiş məlumata görə 2005-2006-cı tədris ilindən respublikadakı yalnız 1 nömrəli məktəblərin 5-11 sinif şagirdləri beş günlük sistem üzrə təhsil alacaqlar.

MODUL TIPLI STANSİYALAR

Elektrik enerjisi çatışmazlığını qismən də olsa aradan qaldırmaqdan ötrü yaxın gələcəkdə Azərbaycanda modul tipli stansiyaların sayı artırılacaq. Yaxın iki il ərzində ayrı - ayrı regionlarda ümumi gücü 450-460 megavat olan 52 modul tipli elektrik stansiyasının tikilib istifadəyə verilməsi nəzərdə tutulub.

Astarada ümumi gücü 87 megavat olan 10 modul tipli elektrik stansiyası istismara verilməlidir. Bundan sonra, yəni 2006-cı ildə Bakıdakı 2 sayılı İEM-in ərazisində 12, Naxçıvan şəhərində 10, Şəki rayonu ərazisində 10, Xaçmazda 10 stansiya quraşdırılacaq. Modul tipli stansiyalar təbii qazla işləyəcək.

DƏNİZ ÇİRLƏNİR

Çimərliklərin işə düşməsinə az qalmış qeyri-adi təbii fəlakət baş verib. Terek çayının daşması və Qroznı ətrafında neftlə çirklənmiş torpaqları yuyaraq onları Xəzər dənizinə tökməsi respublikamızda narahatlıq doğurub. Dənizin Azərbaycan sektorunun şimal hissəsində-Yalama-Xaçmaz zonasında Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi təcili olaraq suda və quruda müşahidə məntəqələri yaradaraq davamlı müşahidələr aparıb. Mayın 14-də Rusiya tərəfdən Xəzərin Azərbaycan sektoruna neftli ləkələrin daxil olması aşkar edilib. Müvafiq tədbirlər görülməyə, dənizin çirklənməsi daha geniş miqyas ala bilər.

MAQNİT FİRTINASI

Son vaxtlar planetimizdə maqnit fırtınalarının gücləndiyi qeydə alınıb. Bu ilin mayın 15-də baş vermiş maqnit fırtınası 9 bal gücündə olmuşdur. Alimlər həmin hadisənin baş verməsini mayın 13-də qeydə alınmış güneş aktivliyi ilə əlaqələndirirlər.

Maqnit fırtınaları rabitə sistemlərinin, elektrik ötürücü xətlərin, eləcə də kosmik peyklərin sıradan çıxması təhlükəsi doğurur. May ayında planetimizdə dörd maqnit fırtınası qeydə alınıb.

Baş dil gətirəni
el gətirə bilməz.
Azərbaycan atalar sözü.

ULDUZLAR ARASINDA

■ Hörmətli "Samur"! Mən müğənni Cavid Hüseynin səsinə vurğun olan minlərlə pərəstişkardan biriyəm. İstəyirəm ki, ürək sözlərimi sevdinim sənətkara qəzet vasitəsi ilə çatdırım.

Bir neçə ildir ki, Cavid Hüseynin yaradıcılığını diqqətlə izləyirəm, uğurlarına sevinirəm. O, səhnəni əyləncə və qazanc naminə seçənlərdən deyil. Onun üçün səhnə çətin və məsuliyyətli sənət yoludur, ona görə də ifa etdiyi hər bir mahnının obrazını yarada bilir, onunla yaşayır, həmin hissləri bizə də yaşadır. Ona görə də Cavidin mahnılarını sevmək mümkün deyil. Onun dərin musiqi savadı, geniş diapazonlu səsi, gözəl səhnə görkəmi, istedadı ilə zəhmətkeşliyinin vəhdət təşkil etməsi belə deməyə əsas verir ki, Azərbaycan musiqisinin gələcəyi məhz belə ifaçılardan asılı olacaq.

Təəsüf ki, "şou biznesi" "incəsənət" məfhumunu bir qədər arxa plana keçirib. Bu biznes istedadsız gənclərin səhnəyə axınına şərait yaradıb. Elə buna görə də sponsorlar istedadlıları himayə etməlidirlər.

Son vaxtlar ekrandan və efirdən Cavidin sorağı tez - tez gəlir. Bu hamımızı sevindirir. Onun ifasında "Səndən ayrı" mahnısına çəkilmiş klip isə orijinal və səviyyəli əsər kimi çoxlarının zövqünü oxşadı.

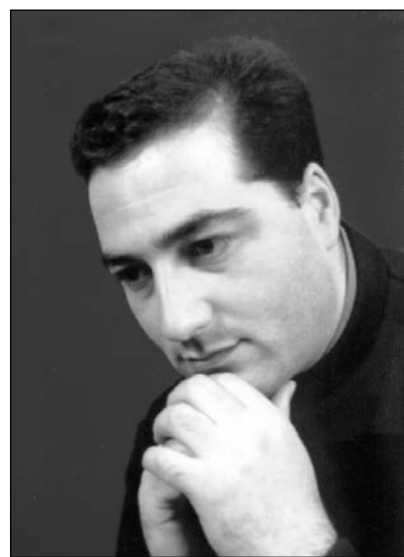
Azərbaycan musiqi kəhkeşanı ulduzlarla dolu olduğu bir vaxtda mən Cavidə ulduz ömrü arzulayıram. Bəzən ulduzlar birdən parlaqları kimi birdən də sönürlər.

Mən ona şirin və acı yaradıcılıq əzabları ilə dolu əsl sənətkar ömrü arzulayıram - bunsuz sənət olmur. Onu sevənlər isə Cavidin ulduzlarından da axtarıb tapacaqlar.

Hörmətli redaksiya! Xahiş edirəm Cavid Hüseynin tərcümeyi-halı barədə bizə məlumat verəsiniz.

Nadir Müslimov,
Ağdaş rayonu.

Cavid Hüseyn 1965 - ci ildə Təbriz şəhərində dünyaya göz açıb. Atası Təbrizin tanınmış xanəndələrindən olduğundan Cavid kiçik yaşlarından musiqiyə maraq göstərməyə başlayır. 18 yaşında bəstəkar Mehridad Kərbabla tanış olur. Bir il sonra bəstəkarın yaratdığı orkestr ilə birlikdə Ramsər şəhərində musiqi müsabiqəsində iştirak edir və birinci yərə çıxır. Bir il sonra isə məşhur "Ayrılıq" mahnısının bəstəkarı Əli Səlimi ilə tanış olur. Onun dəvəti ilə Təbriz radio və televiziyasında solist kimi fəaliyyətə başlayır. 1991 - ci ildə həmin orkestr ilə birlikdə Bakı şəhərində konsert verir. 1996 - ci ildə Bakı Musiqi Akademiyasına daxil olur. Akademiyanın tanınmış müəllimlərindən professorlar Lütfiyar İmanov və Fidan Qasimovadan dərs alır. 1999-cu ildən başlayaraq Azərbaycan Dövlət radio və televiziyası ilə müxtəlif konsertlərdə və tədbirlərdə çıxış edir. 2001-ci ildə Azərbaycan filarmoniyasının xalq çalğı alətləri orkestri ilə Tehran şəhərində konsert proqramı ilə çıxış edir. 1996-cı ildən 2004-cü ilə kimi Türkiyə, İngiltərə, Almaniya, Hollandiya, Avstraliya və başqa ölkələrdə qastrol səfərlərində olub....

Uzun illər musiqi aləmində çalışan müğənninin ilk professional klipi "Səndən ayrı" adlanır. Mətnin müəllifi Sədaqət Kərimova, bəstəkarı Sevinc Məmməd qızı, klipin rejissoru Ulviyyə Könlü, operatoru Laçın Allahverdiyevdir.

"Samur".

TƏBRİK

VAXTINDA DEYİLƏN SÖZ

■ Azərbaycanın azsaylı xalqlarının mədəniyyətlərini inkişaf etdirmək tədbirləri ilə bağlı respublika prezidentinin məlum qərarından sonra ölkəmizdə yaranmış mətbu orqanları arasında Azərbaycan və talış dillərində 1993-cü ilin martından Lənkəranda nəşr olunmağa başlayan "Söz" jurnalı da var idi. Onun naşiri və redaktoru tanınmış şair, yazıçı və publisist Şəkər Aslanın səyi və bacarığı sayəsində dərgi nəinki cənub bölgəsində, eləcə də bütün respublikada tanındı. Talış xalqının dili, mədəniyyəti, folkloru, adət və ənənələri ilə bağlı burada dərc olunan materiallar geniş oxucu kütləsinin rəğbətini qazandı. Burada həmçinin Azərbaycanın ədəbi mühitini əks etdirən maraqlı məqalələr dərc olunurdu.

İki il sonra Şəkər Aslan dünyasını dəyişəndə "Söz" ün əksər oxucularını bədbinlik bürümüşdü. Çoxlarına elə gəlirdi ki, Ş.Aslandan sonra bu jurnal nəşr edən tapılmaz. Həmin mətbu orqanında ilk gündən çalışan, maraqlı məqalələrlə özünə pərəstişkarlar qazanan Sevdə Əlibəyli jurnalın ağırlığını öz zərif çiyinlərinə götürəndə "bu yükə qadın dözə bilməz" deyənlər də tapıldı. Lakin artıq 10 ildir ki, Sevdə xanım "Söz"ü söz qədrini bilənlərə çatdırır.

Azərbaycan Dövlət Universiteti

jurnalistika fakültəsinin məzunu Sevdə Əlibəyli dərin savadı və gözəl qələmi ilə seçilən nəşirlərdəndir. Qəzet və jurnal nəşrinin çətinləşdiyi, çap xərclərinin bahalaşdığı indiki dövrdə bütün maniyələrə sinə gərib ağıllı söz deyən və onu oxuculara çatdıran Sevdə xanım jurnalistika ilə yanaşı bədii yaradıcılıqla da məşğul olur. O, yadda qalan hekayələr və povestlər müəllifidir. Onun daxili xidmət general - mayoru mərhum Aydın Məmmədova həsr etdiyi "Xəzərin general oğlu" və əməkdar artist İmamverdi Bağırovun ömrü və sənət yolundan bəhs edən "Tanrısı haqq olan aşiq" kitabları ictimaiyyət tərəfindən maraqla qarşılanmışdır.

Ömrünü qələmə, vəfali ömür-gün yoldaşına və 15 il yolunu gözlədikdən sonra dünyaya gələn oğlu Toğrula həsr edən bu nəcib xanımı anadan olmasının 45 illiyi münasibəti ilə təbrik edir, onun ilhamından və zəhmətindən pöhrələnən "Söz" jurnalına çoxlu oxucu arzulayıırıq.

"Samur".

40 İLİN MÜƏLLİMİ

■ Dil-ədəbiyyat müəllimi olmaq Zakirat xanımın uşaqlıq arzusu olub. Bu arzuya qovuşmaq üçün səylə çalışıb. Məktəbi bitirən il bəli çatmadığına görə Qusar şəhər pionerlər evində dərnək rəhbəri kimi əmək fəaliyyətinə başlayıb. Tezliklə bu işə elə bağlanıb ki, gənc qızı metodist işinə keçiriblər. Bir il sonra API-nin filologiya fakültəsinə qiyabi qəbul olan Zakiratı Bədirqala kənd məktəbinə dil - ədəbiyyat müəllimi göndərirlər. Burada o, müəllimlərin və şagirdlərin hörmətini qazanır.

Ailə vəziyyəti ilə əlaqədar Dəvəçi şəhərinə köçən və 15 il burada yaşayan Zakirat xanım öz savadı və məktəbin ictimai həyatında oynadığı rolu sayəsində bütün rayonda tanınır. 1988-ci ildə doğma Qusara qayıdan Zakirat Qədirova hazırda 4 sayılı məktəbdə çalışır. O, buranın sayılıb - seçilən müəllimlərindəndir.

Mayın 28-də əzizləri, dostları onun ad gününə yığısacaqlar. Lakin taleyini məktəblə, gənc nəslin təlim-tərbiyəsi ilə bağlamış Zakirat müəllimə üçün daha əhəmiyyətli bir ad günü var: bu ilin sentyabrın 1-də pedaqoji fəaliyyətinin 40 ili tamam olur. Onu bu münasibətlə təbrik edir və sevdiyi peşədə uğurlar arzulayıırıq.

Samira KƏRİMXANOVA.

"САМУР" ДИН МЕКТЕБ

ДУЪНЪЯДИН АЯЛАР

"Самур" дин мектеб чин Келзавайбуру редакциядиз ракъурнавай са бязи чарара кьешепатан уьлквейрин мектебра Келзавай аялрикой малуматар гун тлалазва. И тлалабун фикурда кьуна чна газетода "Дуьньядин аялар" твар гачвай пилл ачу харзава. Агъадихь чна Гьиндиядин, Англиядин, Хорватиядин, Германиядин, Испаниядин аялрин гьикьиндай са бязи малуматар гузва.

ГЪИНДИСТАН: РУШАРИЗ КЪАЙГЪУ

Эхиримжи йисара Гьиндистанда рушарин къадар лап тгимил хьанва. И татугайвал арадай акьудун патал гьукуматди цийи программа кардик кутунва. Программатда къалурнавайвал, инлай къулухь анжах са руш аял авай ва къвед лагъай аял къанзавачир хизанриз гьар йисуз 2300 доллар пул гуда. Амма и пул банкунай анжах руш 2-йиса гьатайла къачуз жеда. Ихтин къанун диде-бубайр чпин аялрин пулуниз шерик тахьурай лугъуз къабулнавайди я. Хизанда къвед ва пул лагъай руш дидедиз хьайила абуруз гьар садаз йиса 700 доллар гуда.

Идалай гьейри гьукуматди 9-12-классра Келзавай рушариз гьар вацра 39 доллар стипендия гун кьети авунва.

АНГЛИЯ: ФУТБОЛ ЧИРЗАВА

Аялриз футбол къугъваз чирун Англияда цийи деб туш. Гила и деб мадни вилик тухузва. Саки вири диде-бубай-

ри чпин аялриз гьечизамаз футбол къугъваз чирзава. Ахпа 7 йиса авай аялрикой командар тукьурзва. Цудралди аял Англиядин "Манчестер Юнайтед", Мадриддин "Реал" хьтин машгьур клубрин футболдин мектебрин командайра къугъвазва. И клубри аялриз къайгъу къадурзава, абуруз Келиз тазва.

Чпихь чехи алакьунар авай аялар маса къачузва. Са береда хайибуру Уейн Руни маса гана 27 миллион фунт къазанмишнай. Исятда и машгьур футболчиди гьар гьафтада 90 агъур фунт пул къазанмишва.

ХОРВАТИЯ: ЧЕШНЕ

Келунал рикI алай аялар хайибуруз хьиз, муаллимризи пара къанда. Хорватиядай са мисал. 7 яшда авай Армандо и уьлкведин Премуда къураматда яшамаш жезва. Вичин чил вири санлай 9 квадрат километр тир и къураматда 52 касди бине кутунва ва ина мектеб авач. И гьечин хуьруьз садани фикир гузвач. Шегьердиз фейила хайибуру Армандо дуьшуьшдай 28 йиса авай дишегъли муаллимдихь галаз танишарна. Адаз аялдин алакьунар гзаф бегенмиш хьана. Гила гьа муаллим Армандодиз тарсар гун патал гьар юкъуз 55 километр къван яргьал тир шегьердай Премудадиз къезва.

ГЕРМАНИЯ: АЯЛАР ДЕВЛЕТЛУ Я

Германиядин аялар Европада виридалайни девлетлу аялар я. Абуру мектеб-

диз фидайла Пуьн-хьун патал чпин диде-бубайривай гзаф пул къачузва. Алатай йисуз 6-13 яшда авай аялри чпин хайибурувай 6 миллиард евро къван пул къачунва. Им абуру 2002-йисуз къачур пулунилай 17 процент пара я. ИкI, Германиядин мектебра Келзавай аялри гьар вацра чпин хайибурувай 20 евро къачузва.

ИСПАНИЯ: РЕГЪИМСУЗВАЛ

Кьвердавай Испаниядин са бязи мектебра Келзавай аялрин регъимлувал Тимил жезва. Абурук къадарвилдин къелихар акатзава. Гзаф вахтунда аялрин арада къалар акъатзава, хатурдик хуклурдай са гаф лагъай кумазни аялар киклиз башламишда. Куклуникай киче тир са шумуд аялди къвед ва пул лагъай мертебайрай хкадарна чпиз къаст авунва. Гьукуматдихь ихтин Чуру гьалар арадай акьудун патал таъсирлу тедбирар къилиз къуддай ниет ава.

МУАЛЛИМРИЗ "2" ГАНА

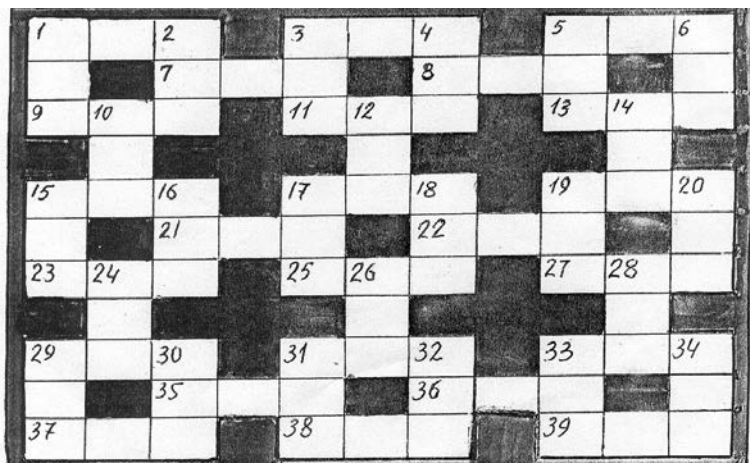
Европада мектебрин гуьзчивал ийизвай комиссияди Германиядин муаллимриз "2" гана. Ина муаллимрин пешкарвилдин дережа агъуз я ва абуруз чпин чирвилер артухариз къанзава. Комиссияди къейд авурвал, Германия виридалайни гзаф яшлу муаллимар къвалахзавай уьлкве я. Европада виридалайни пара мажибарни и уьлкведин муаллими къачузва. Амма абурун къвалах къачузвай мажибарив къадаиди туш.

МЕНЗЕРАН АГАЛКЪУН

Алай йисан 21-майдиз Р. Бегьбудован тварунихь галай манирин театрдин дараматда Бакудин 22-нумрадин музыкадин мектебдин отчетдин концерт кьиле фена. Чпин алакьунралди тафаватлу жезвай, жуьреба-жуьре алатрай дуьньядин ва Азербайжандин композиторрин эсерар ягъизвай аялри тамашачар гьейранарна.

Ругуд лагъай классда Келзавай Мензер Меликмамедовади пианинодай ягъай Шопенан "Вальс" эсер залда ачуьнавайбуру гурлу капаралди къаршиламишна. Концертдин тешкилатчийри лагъайвал, им вичихь чехи алакьунар авай Мензеран нубатдин агалкъун я. Ада Бахан "Инвенция", Шубертан "Скерцо", Геллеран "Этюд", Бетговенан "Элизадихь", Моцартан "Концерт" эсерар, Паганининдин фотепиано патал сонатинаяр ва вариацияр, гьаки Азербайжандин композиторрай Октай Режебован ва Эльдар Мансурован са шумуд эсер устадвилелди ягъизва.

МИСКIАЛРИН КРОССВОРД

Дуьз цIарара:

1. Мусурманрин дишегълийри алукадай, Малум затI я, диндарвилдин лиша яз. Яш атана, чеб такъатсуз хьунивай, Кутанда юкь адав, гьиле лаш аваз.
3. Туб шейтандал илисайтIа нагагъдай, Тадар жеда къеневайбуру, цIай галаз. Мадни тикрар хьун паталди и къвалах Чуьнуьх жеда ам луьледа, тай галаз.
5. Гьар гьайвандихь дуьньяда Жеда вичин "къвал", макан. Сев къаткидай чкадиз Вуч лугьуда на лагь кван?
7. "Яшамаш жезва зун куьн паталд" Ктабдин тIвар тир цIар я. Ина авайди фамилия ваь, Урус шаирдин тIвар я.
8. Гьуьжет алай крарал Гаф гьаданд я, чIехид я. Акъажунрин эхирда, Ам лап гьахьлу шагъид я.
9. Кьве континентда авай Са уьлкведин меркез я. Ам шаирри лагъайвал, Лап "женнетдин эвез я".
11. Ибара туш, са гаф я, Лугъуз жедай тIвар я ам. Ван хьайитIа нагагъдай, Мягьтел жедай кар я ам.
13. Вич кьве автономия авай Кавказдин са халкъ я, "Хетагуров" лугьудай Шаир адан дамах я.
15. Лавашда тваз къачу хьчар Чурузавай затI я ам. Хьуьтуьлни я, тIямлуни, Сивяй тефир дад я ам.
17. НикIер ава лепе гуз, Садни къвед туш, вил тухуз. Марф къвайитIа - текил бул, Кьурагь хьайитIа - кесиб зул.

19. ХупI рикI алаз футболдал, "СКА" машгьур ийидай. Фамилияни адан "А" гьарфунлай кхьидай.
21. Европада шегьер я, Меркез я вич, иер я. Ана авай инсанар Дегь лезгийрин тегьер я.
22. Тапанчидин жуьре я, Яргъалай цIай гуз жедай. Са тIвар ава адахьди, РикIел четин хуьз жедай.
23. Инсан ятIан инсанвилез акси тир, Чапхунчи яз, йифиз - юкъуз аси тир, ТIвар я адан рикIиз гзаф къайиди, Ругуд гьарф я а гафуник къайиди.
25. Океандин кьерехда Авайди я и район. Африкада - яргъавай Мавританияд регион.
29. Гьида гзаф яргъарай, Хам кевид я ракь хьтин Пуд "а" къайд я, къведни "н", Вуч майва я, лагь, ихьтин?
31. Генералиссимус яз адан Вири крар авант тир. Везифадиз чIехи яз, Виридаз ам багъа тир.
33. Гьавада вич къезил яз, Лув гузава цавара. Приборри къвалахиз, Вахт рекъизвач гьава я.
35. Чувал туш ам, гьвечи я, Шешел туш ам, клеви я. Са кIулан пар къадай къаб Чир жедаIа кьез яраб?
36. Чирвал къачуз Келайдаз Субут язди гуда ам. Къачур касди уьмуьрлух Ядигар хьиз хуьда ам.

37. РикIел хкиз таватар, Чирун патал тIвар адан, КIела вуна "Пелендин Хам алукай пагъливан".
38. Енисейдин хел я зун, Кье ГЭС хуьзвай сел я зун.
39. Зун гереклу гьайван я, Кьегьалар зал гьейран я.

Тик цIарара :

1. Туршивал къай, дад авай, Атир галай ич я зун, Яру, цIару, хьипид я Зи чкалар. Вуч я зун?
2. Тупунин ванер адан Гьужумдиз сигнал хьанай. Гьавилайни вичин тIвар Инкъилабдин чIал хьанай.
3. Инсанди югь - къандивай Дегишзавай затIар я. Шумудни са жуьре я, Шумудни са къатар я.
4. Алатай чIаварилай Ядигар яз амазая. ХкIандай кас авайд туш, Кьиметлу яз, авазва.
5. Рав галачир, лент галай Шапка алай кас. ВацIар, гьуьлер рам ийиз Гимидавай кас.
6. Сатирадин, юмордин, Хуьруьнрин устад. ЭкъечIдай ам сегьнедиз Вири ийиз шад.
10. Кьацу хьач я, уьцIуь цик къай, ХуьтIуьн къуз ваь, гатуз недай.
12. Кьеневай затI михьидиз Хуьдай шуьшед къаб. Герек тирла начагъдаз Хана, ядай раб.
14. Алишверишд вахтунда Адаз фад - фад килигда. Уьлчме - мизан дуьз туштIа, Лагь кван, ам кев гекъигда?
15. Гагь къвале, гагь къепел жез, Адай яд гьич хьвадайид туш. Ам галачиз хьсандиз Михьивални жедайд туш
16. Маса кас я, ам "вич" туш Сегьнеда дамахзавай. Даим са низ ятIани Ухшар жез алахъзавай
17. Зи тIвар алай уьлкведин Меркез шегьерни зун я. Уьлквед юкъвай фенавай Къанавдин тIварни зун я.
18. Волгадинни Днепрдин Са тIварце кьве хел я зун. Аваз шегьерни тIварце Квахь тийидай гел я зун.
19. Хьсан кардин, къвалахдин Тарифарда вирида. А къвалах, кар авурдаз Инсанри вуч лугьуда?
20. Гуржинстандин вацIарин ТIвар рикIиз лап хуш я. Абхазияд часпардал Алай вацIун тIвар вуч я?
24. Гирнагъардай гьайванрихь Авайди ам, аян я. Авайди туш балкIандихь Лагь, ам гьихтин орган я?
26. КуьцIей чин - гьил кьуру ийиз, вич кьезиз, Гзаф чIавуз михиник ква галтад жез.
28. Вилаят тир виликан, Вичихьди тIвар - ван авай. КIвенкIве къезвай "Шир" слог Кьакъудиз жеч садавай.
29. Виликамаз суалар Кхьенвай са чар я зун. КIелайтIа на жавабар, Мумкин я, ваз зун чир хьун.
30. Кьве уьлкведа кьве шегьер Са тIвар алаз жен мегер? Уьлквейр чеб къуниши я, Шегьерарни къуша я.
31. Адай къайи, ширин ятар, Гьакини къайнар чай хьвада. Ишлемишдай ксари Адаз гьихьтин тIвар гуда?
32. Гьиндистандин чIехид тир, Мегни вичин рехид тир. Адан буба, гадани Гьа уьлкведин чIехид тир.
33. Комиссияди актунив Кевирдай куьле я зун. Ихтиярсуз агатмир, Ихтибардиз тек я зун.
34. Тимил жеда чи меце, РахайтIани чун гьикьван. ТIвар гьатнава и цIарце Последелог тир "ерин"ан.

Кьейд: 14 - тик цIарце авай гьарф слог /э/ сесиналди башламишдайла хьиз Келун лезим я: "эталон".
Тукьлуьрайди Эмирмет НОВРУЗОВ я.

БІР ƏSGƏR DƏ İTİRDİK

Elan olunmamış müharibə

■ Deyəsən "atışma gedir", "düşmən ərazimizi top və pulemyot atəşinə tutdu", "daha bir əsgərimiz şəhid oldu" kimi xəbərlərə - bizi unutqanlığa aparən xəbərlərə öyrəşirik. Bu xəbərlərin içindəki faciəni, ağrı-acıları yalnız övladları hərbi xidmətdə olan viləydlər, onların doğmaları yaşayır. Elə buna görə də müharibə adlı əjdaha gündə bir iğdimizi udur.

Bir neçə aydan sonra Valehin 28 yaşı tamam olacaq. Ancaq doğmaları, əzizləri bu günü onsuz qəyd edəçəklər. Anası Simnara qəhər içində boğula-boğula öz ilkindən danışacaq. Atası Əhməd kədərli gözlerini gizlətməyə çalışacaq. Qardaşları İlhamla İsam kim bilir, neçənci dəfə onunla bağlı xatirələri çözləyəcək. Hardasa onun yolunu gözləyən bir qız gizlin - gizlin, için - için ağlayacaq.

Ucaboy, yaraşıqlı Valeh nəinki ailəsinin, həm də təhsil aldığı Bakıdakı 269 sayılı məktəbin müəllimlərinin və şagird yoldaşlarının sevimlisi idi. 2003-cü ildə Bakı Biznes Universitetinin gömrük işi fakültəsini bitirən gənc iyul ayında hərbi xidmətə çağırıldı. Azərbaycan Milli Ordusunun sərhəd qoşunlarında Füzuli rayonunun Qazaxlar kəndində xidmət edən Valeh Bağırov döyüş hazırlığı, intizamı, cəsarəti ilə komandanlığın diqqətini cəlb etmişdi. Bununla bağlı ailəsinə iki dəfə təşəkkürnamə göndərilmişdi. Lakin xidmətinə başa vurmağa bir neçə ay qalmış hərbi hissədən dəh-

şətli bir xəbər gəldi: may ayının 13-dən 14-nə keçən gecə Valeh Əhməd oğlu Bağırov minaya düşüb həlak olub. Ağzı bağlı dəmir tabutda evinə döənən Valehi onun Bakıdan, Qusardan,

Əcəxür kəndindən bu acı xəbəri eşidib gələn doğmaları son mənzilə yola saldılar.

O vaxtdan bir il keçir. Lakin Bağırovlar ailəsi hələ də Valehin ölümünə inana bilmir. Simnara ananın "Valeh fiziki cəhətcə möhkəm, çəvik və cəld uşaq idi. Onun belə asan yolla ölümünə inana bilmirəm. Həm də oğlumun nə pal-paltarını, nə də sənədləri bizə qayıtarılmayıb. Yəni nə kimi oğlumdan bir iz belə qalmayıb?" - deyən sözləri adamı düşündürür.

Valehin qardaşı, Azərbaycan Neft Akademiyasının 4 kurs tələbəsi İlham az qala hər gün onu yuxuda görür. Valeh ona "mən sağam, mənə axtarını!" deyir. Keçirdiyi sarsıntılar, narahat yuxuları İlhamda Valehin sağ olduğuna inam yaradır. Doğmaları bir suala cavab tapa bilmirlər: Azərbaycan Milli Ordusunun keçmiş əsgərinin taleyi barədə onlara kim dürüst məlumat verə bilər?

Elida Quliyeva.

Redaksiyadan. "Samur" qəzetinin yaradıcı heyəti bu gündən başlayaraq itkin, əsir və girov düşənlərlə bağlı işləyən respublika və beynəlxalq təşkilatları ilə əlaqələr yaradacaq. Valeh Bağırova bağlı məlumatlar əldə etməyə çalışacaq, aldığı hər hansı informasiyanı əsgər ailəsinə çatdıracaq.

НОВЫЙ ЦЕНТР В ДЕРБЕНТЕ

Недавно в городе Дербент Дагестанской Республики создана новая региональная общественная организация. В программу Лезгинского музыкально-культурного центра "Сувар" входят создание оркестра народных инструментов, создание студии звуко и видеозаписи, создание фольклорно-танцевального ансамбля, сотрудничество с местными телеканалами в области распространения и популяризации старинных и современных лезгинских песен и мелодий, оказание помощи оргкомитету в организации и проведении фестиваля лезгинского народного героического эпоса "Шарвили". Центром планируется создание филиалов и отделений "Сувар" в Махачкале, Волгограде, Краснодаре, Москве, Санкт-Петербурге, в Тюменской области, в Ханты-Мансийском АО, а также в Турции и других странах.

Организатором и председателем центра является известный музыкант Казахмед Мовланов, чьи песни снискали большую любовь у лезгин Азербайджана и Дагестана.

"СУВАР" ПРИГЛАШАЕТ

29 мая 2005 года в 19 часов в бакинском Дворце имени Шахрияра состоится большой праздничный концерт лезгинского ансамбля песни и танца "Сувар", посвященный Дню Республики.

Билеты продаются в кассах дворца.

ФРАГМЕНТЫ ГААГСКИХ РЕКОМЕНДАЦИЙ ПО ПРАВАМ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ НА ОБРАЗОВАНИЕ

Образование для меньшинств на начальном и среднем уровнях

11) Первые годы обучения имеют решающее значение для развития ребенка. Исследования в области образования показывают, что обучение на дошкольном уровне в идеале должно вестись на родном языке ребенка. Где это возможно, государства должны создавать условия, позволяющие родителям использовать эту возможность.

12) Исследования также показывают, что в начальной школе учебная программа в идеале должна преподаваться на языке меньшинства. Язык меньшинства должен преподаваться как учебный предмет на постоянной основе. Официальный государственный язык также должен преподаваться как учебный предмет на постоянной основе, предпочтительно двуязычными учителями, которые хорошо понимают культурную и языковую базу детей. К концу этого периода несколько

практических или нетеоретических предметов должны преподаваться на государственном языке. Где это возможно, государства должны создавать условия, позволяющие родителям использовать эту возможность.

13) В средней школе значительная часть учебной программы должна преподаваться на языке меньшинства. Язык меньшинства должен преподаваться как учебный предмет на постоянной основе. Государственный язык также должен преподаваться как учебный предмет на постоянной основе, предпочтительно двуязычными учителями, которые хорошо понимают культурную и языковую базу детей. В течение этого периода число предметов, преподаваемых на государственном языке, должно постепенно увеличиваться. Результаты показывают, что чем более постепенным будет это увеличение, тем лучше для ребенка.

14) Обеспечение начального и среднего образования на языке меньшинств в значительной степени зави-

сит от наличия учителей, подготовленных для преподавания всех предметов на родном языке. Следовательно, исходя из обязательства, обеспечить соответствующие условия для надлежащей подготовки учителей и способствовать доступу к такой подготовке.

Обучение меньшинств в профессиональных школах

15) Профессиональное образование на языке меньшинства должно быть доступным по конкретным предметам, когда лица, принадлежащие к данному национальному меньшинству, выразили такое желание, когда они показали потребность в этом и когда это обосновано их численностью.

16) Учебная программа профессиональных школ с обучением на родном языке должна быть составлена таким образом, чтобы по завершении этой программы студенты смогли бы работать по полученной специальности, применяя как язык меньшинства, так и государственный язык.

КСТАТИ

СЛУЧИЛОСЬ ЧУДО

Самым гиблым местом в США всегда считалась пустынная Долина Смерти. Там песок плавится от жара. Но в апреле здесь случилось чудо. В Долине Смерти впервые за сто лет прошел мощнейший ливень. После чего здесь внезапно пробудилась бурная жизнь, повсюду зазеленела трава, и некогда безжизненная земля покрылась ковром из цветов. Люди со всей Америки устремились в пустыню, чтобы посмотреть на её пробуждение. Буйные травы и цветы появились там, где как считалось, никогда ничего не вырастет. Цветы появились даже на камнях. Последующие дожди смыли верхнюю корку земли, обнажив слой почвы, где столетиями дремали семена растений. Здесь даже появилось большое озеро. Сейчас Долину Смерти заселила всякая живность. Сюда устремились змеи, ящерицы, койоты, лисы, птицы, экзотические насекомые. Ученые говорят о том, что в земле многие годы находился настоящий семенной банк, и мы впервые увидели редчайшие растения. Теперь в Долине Смерти стоит такой же аромат, как в цветочном магазине. Правда, скептики пророчат, что ближе к лету солнце возьмёт своё, и от нынешнего великолепия не останется и следа.

Ягъай хьел
кьулухь элкьведач.

Лезги халкъдин мисал

САМУР

Главный редактор
Седагет КЕРИМОВА

Адрес редакции:
AZ 1073 Баку, Метбуат
проспекти, 529-й квартал,
Издательство "Азербайджан",
этаж 3, каб. № 101.
e-mail: samur@nm.ru
http://www.samur.info

Расчетный счет
26233080000
Капитал банк г.Баку
1-й Ясамальский филиал
код 200037
ВОИН 130024708

Газета
зарегистрирована в
Министерстве печати и
информации
Азербайджанской
Республики. Рег.№ 78

Индекс: 5581
Тираж: 2000

Тел: 432-92-17,
(850) 320-74-05

ОБЪЯВЛЕНИЕ

По многочисленным просьбам читателей в середине июня в Баку состоится презентация музыкально-документального фильма "Зи хайи эл". Желющие участвовать могут обращаться в оргкомитет.

Тел: 432-92-17. Самира.